

PROGRAM KULTURA I MEDIJI

STANJE

Kultura je identitet države, stup i korektiv slobodnog i otvorenog društva. **Nacionalni identitet temelji se ponajviše na kulturi.** Pristup kulturi osnovno je ljudsko pravo. Pluralizam kultura i identiteta, uključivši i specifičnosti manjinskih kulturnih zajednica dio su koncepta Ustavom zajamčenog prava na slobodu misli i izražavanja. Kultura je prostor stvaranja nove društvene vrijednosti po kojoj se prepoznaju uspješni te prozor kroz koji društvo komunicira i živi sa okruženjem i svijetom.

U današnjem svijetu koji se stalno mijenja, društvene, ekonomske, kulturne, digitalne i tehnološke promjene nužno mijenjaju pristup obrazovanju, umjetnosti i kulturi. Jačanje sektora kulture, obrazovanjem i širenjem mogućnosti učenja stvaranja i sudjelovanja, danas je bitnije nego ikada prije. Izražene ekonomske i socijalne nejednakosti u društvu, nedostatak jake kulturne strategije, centralizacija kulture na veća urbana središta, krizno stanje hrvatskoga medijskog sustava te loš umjetnički kurikulum u osnovnim i srednjim školama rezultirali su padom kriterija, nepovjerenjem u vlastite mogućnosti te - u konačnici - smanjenim interesom i uključenosti u programe i aktivnosti u kulturi te trivijalizacijom kulture u cjelini. U Hrvatskoj je na djelu i snažan pritisak tabua i konzervativnog nastojanja da se sloboda umjetničkog stvaranja cenzurira ili po potrebi proglašava nedomoljubnom.

2 Vjerujemo da su obrazovanje i kultura ključna obilježja društvenog pristupa kulturi odozdo prema gore u izgradnji jake Hrvatske. Svaka ozbiljna politika, odnosno politička stranka mora preuzeti odgovornost za kulturu i obrazovanje. Ulaganje u znanje i kulturu posljedica je politike koja ima snagu za izgradnju povjerenja u vlastitu kulturnu vrijednost. Vrednovanje velikog hrvatskoga kulturnog bogatstva i raznolikosti kao i danas - uzimajući u obzir i migracije - poštivanje međukulturalnog i međureligijskog dijaloga najučinkovitiji je način za izgradnju mostova međusobnim razumijevanjem i rušenje zidova ravnodušnosti i sprečavanja sukoba. Propitivanje društvene stvarnosti jest i mora biti u fokusu živog i naprednog kulturnog stvaranja.

Brojni problemi u kulturi u Republici Hrvatskoj proizlaze iz činjenice da ne postoji eksplicitna kulturna politika na temelju koje bi se taj segment društva mogao uspješno razvijati. U devedesetima, politika je bila isključivo okrenuta prema jačanju "nacionalnog interesa" te je ona kulturna postala nemogućom. Kultura je predstavljala jedino "trošak", nikad "ulaganje", rezultat je bio gotovo fatalan – kulturalna amnezija, arhaičnost i historicizam (u praksi je to bio nerijetko romantičarski kič) kao posljedice tzv. duhovne obnove.

S demokratskim promjenama nakon trećesiječanjskih izbora 2000. koji su velikim dijelom i dobiveni na platformi SDP-a za promjene u resoru kulture, kreiran je naš prvi i dosad jedini sveobuhvatni kulturno-politički plan za promjene - *Strategija kulturnoga razvitka Republike Hrvatske*. Dokument nazvan i Strategija 21 iz siječnja 2003., sljedeća je vlada već 2004. proglasila nevažećim. Bio je to ujedno i posljednji pokušaj da se konsenzusom, bez obzira na različitost političkih opcija, pokuša donijeti strateški kulturno-politički dokument. Otad do danas,

naša je kulturna politika ostala implicitna s dominantnim ad-hoc instrumentima u odlučivanju, planiranju i legislativi.

Ministarstvo kulture je u devet mjeseci 2016. g., unutar tzv. “nove paradigme hrvatske kulture” ostvarilo niz poteza koji su dodatno pridonijeli definitivnom urušavanju sustava (dobrano načetim i sa štetnim potezima prethodne dvije administracije) koji se opet, još i više nego u devedesetima, temeljio na nedemokratskom, usko-ideološkom i rigidnom “programu” lišenom pluralizma i dijaloga sa strukom i javnošću - bez čega se ne može graditi nijedan javni sustav. Mandat HDZ-ove vlade 2016-2020 nije učinio ništa da se posljedice saniraju, dapače stanje je dodatno „zacementirano“. Nanesena šteta kulturnom razvoju “novom nacionalnom paradigmatom” dugoročna je i trebat će dugo da se saniraju sve njezine negativne posljedice.

Nažalost, u kulturi i medijima na “malom” jeziku i još manjem tržištu, koji izravno ovise o ionako premalom javnom financiranju i dalje se sustavno ukida ili smanjuje sufinanciranje za projekte, kulturne manifestacije, umjetnička djela i njihove autore koji se usude značajnije odstupati od spomenute “nove nacionalne paradigme” kulturne politike. Kad se tome doda da mnoge općine, gradovi i županije pristup javnim sredstvima nikada nisu ni prestale uvjetovati subordinacijom “nacionalnom interesu”, ali i brojnim “osobnim interesima” na mjestu onog javnog, čini se da za stvaranje koje upoznaje i afirmira drugačije političke preferencije, druge rodne ili etničke identitete, odnosno za emancipatorsku ulogu kulture i umjetnosti nema opstanka. Ma koliko efikasna i, iz pozicije svojih tvoraca i političkih pokrovitelja (samo)razumljiva, kulturna politika prema načelu “za naše ljude će uvijek biti” naročito je toksična jer onemogućava da se problem mjera štednje, odnosno sustavnog deficita javnog financiranja kulture i komunikacije ispravno adresira. Posljedice takve politike su pogubne te možemo nažalost ustvrditi da su danas ugrožene temeljne odrednice svake artikulirane kulturne politike: **zaštita postojećih kulturnih vrijednosti, poticanje umjetničkog stvaralaštva i participacija šire društvene zajednice.**

3

Zalažemo se za razvojnu strategiju koja će dugoročno i planski graditi resor kulture dovodeći ga na razinu kakva postoji u europskim zemljama s eksplicitnom kulturnom politikom kao što su Francuska, Švedska i Nizozemska. Promjena je nužna u svim segmentima kulture, ali najvažnije od svega je odlučiti se ZA eksplicitnu kulturnu politiku reformskog tipa i prema toj odluci odrediti **strategiju kulturnoga razvitka** i mehanizme njezine provedbe.

U resoru je neophodna što hitnija i što dublja analiza postojećeg stanja (po uzoru na Nacionalni izvještaj iz 1998.), potom izrada strateškog dokumenta i iz njega proizišla **reforma urušenog javnog sustava** čije su javne institucije u velikoj većini staromodne, neinventivne, inertne, dezorijentirane i demoralizirane, lišene želje za reformom i pod snažnim utjecajem političke kontrole i komercijalizacije, a što je direktna posljedica trenutnog sustava financiranja u kojem su prioritet hladni pogoni, a ne programi (odnos je 9:1) čemu se kulturna politika mora suprotstaviti i preokrenuti prioritete u smjeru razvoja programskih i umjetničkih aspekata kulture.

CILJEVI

PLANIRANJE

Tradicionalno i ad hoc jednokratno i statično **planiranje** zamijeniti **strateškim planiranjem**, a ciklus planiranja u kulturi, povećati na razdoblje od dvije do četiri godine, po uzoru na nizozemski model. **Nedostatak strateškog planiranja** jedan je od ključnih problema hrvatske kulture koji je dominantan na svim razinama - od makrorazine (Ministarstva kulture koje "reciklira" isti strateški plan već 15-ak godina, regionalne i lokalne samouprave) do mikrorazina (većina javnih institucija nema strateški plan, a ako ga ima - uglavnom je deklarativan i neprimjenjiv). Zbog ad-hoc odlučivanja uglavnom pati umjetnički aspekt kulturne produkcije pa ovakvo stanje - bez evaluacija i kriterija - već dugi niz godina pridonosi urušavanju sustava. U tome je kontekstu nužno postići konsenzus i razvoj zakonodavnog okvira kojim bi se zaštitili doneseni strateški planovi i spriječile njihove naprasite izmjene uslijed promjene političke vlasti.

ODLUČIVANJE

Tradicionalno i ad hoc kratkoročno **odlučivanje** nužno je iskorijeniti te ga prevesti na **transparentno i autonomno odlučivanje**, uz **obvezne evaluacije** pri donošenju odluka. Protivimo se raširenoj samovolji u odlučivanju koja preferira uskostranačku i interesnu ovisnost, mimo one stručne. No, usporedno s takvim lošim praksama razvijale su se i neke dobre - različite nezavisne umjetničke organizacije i udruge, čiji se rad u budućnosti mora sveobuhvatno poticati i dodatno profesionalizirati. Nezavisna kultura i njezin razvoj jedan su od naših prioriteta. Usto, na početku je neophodno poduzeti i **neke moguće mjere interventnog odlučivanja**: vraćanje financiranja neprofitnih medija na raniju razinu i hitno ispravljanje katastrofalnih posljedica nekontroliranih odluka na HRT-u.

Paradigmatske promjene depolitizacije, odnosno raskidanja ultimativnih političkih (i ideoloških) veza između osnivača i institucija, mogu simbolički označiti promjene seta zakona kojima će se ukinuti ovlaštenje ministra da imenuje intendante nacionalnih kazališnih kuća i ravnatelje ostalih državnih kulturnih institucija. Analogno tome može se mijenjati i sustav na nižim razinama. Umjetnički pogoni i struka moraju imati presudnu ulogu u kadroviranju kulturnih institucija.

ZAKONODAVSTVO

Od velike je važnosti **stabilizirati zakonodavni okvir** koji je nestabilan, prečesto zastario i neprimjenjiv te uvelike orijentiran prema osobnim i/ili stranačkim interesima. Hitno je preispitivanje nedjelotvornih, a često i štetnih zakona: Zakona o kulturnim vijećima (vratiti mu zadaću odlučivanja), Zakona o kazalištu, Zakon o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva, Zakona o muzejima, Zakona o kulturnoj baštini, Zakona o zakladama i fondacijama, Zakona o autorskim pravima te otvoriti široku raspravu o izdvajanju umjetnika iz Zakona o radu i s tim u vezi kreiranja Zakona o umjetnicima i Zakona o sponzorstvima. S tim u vezi, nužno je i u ovom instrumentu kulturne politike sustavno onemogućavati

sukob interesa koji je u nas postao redovitom praksom. Što se medija tiče, potrebno je dekriminalizirati kaznena djela protiv časti i ugleda (sramoćenje, uvreda, kleveta) jer su rješiva mimo kazneno-pravne zaštite - instrumenti građanskog prava pružaju dovoljno mogućnosti da se te kategorije zaštite. S tim u vezi, nužno je izmijeniti Zakon o medijima, Zakon o elektroničkim medijima, Zakon o HRT-u i Zakon o Hini kako bi se na najmanju moguću mjeru sveo utjecaj Vlade. Na izbor članova Upravnog vijeća Hine i Agencije za elektroničke medije Vlada ne smije imati presudan utjecaj - tijelo koje bira ravnatelja treba biti sastavljeno od predstavnika medijskih korisnika, medijskih stručnjaka, predstavnika Ministarstva financija. Zakonom je nužno ojačati i novinarsku udругu (HND), davanjem ovlasti poput onih koje imaju neke druge cehovske komore čime bi se osnažila gotovo nepostojeća samoregulacija unutar novinarske struke.

FINANCIRANJE

Uz isticanje krovne potrebe da kultura prestane biti najveća žrtva rezova u borbi s ekonomskom krizom, nužno je da se proračun za kulturu nakon gotovo desetljeće i pol napokon vrati na **1% ukupnoga državnog proračuna** (ili, izraženo per capita, porast sa 72 na 150 EUR, ne računajući sredstva iz europskih fondova). Za razvoj kulturnih djelatnosti i njihovo provođenje, nužno je i usklađivanje kulturne politike s fiskalnom, što znači - porezna rasterećenja svih kulturnih djelatnosti i porezne olakšice njihovim ulagačima - sponzorima i donatorima. Mecenatstvo, zaklade, nagrade, stipendije - sve su to uobičajeni vidovi financiranja kulture i umjetnosti koja žive u socijalno osjetljivim razvijenim zemljama Europe. U Hrvatskoj su ovi oblici financiranja opsegom i razinom posve rudimentarni.

Također, neophodan je **porast programskih sredstava** organizacija u kulturi u odnosu na sredstva koja se ulažu u hladni pogon i infrastrukturu. Morat ćemo iznaći nove izvore financiranja koji povezuju gospodarske i kulturne interese te predložiti mjere za sustav doniranja i sponzoriranja kulture (Zakon o sponzorstvima) i poticati razvoj fondova poput npr. **JEDANPOSTO za umjetnost i dizajn u javnom prostoru**. Naime, sustav sponzorstava, donacija i fondacija u nas je propao te je nužna intervencija u zakonodavni okvir jer je postojeći potpuno nepotican. Ideja je to bazirana na kreiranju "novih teritorija umjetnosti" u kojima je umjetnik plaćen poput svih u kulturnom „hranidbenom“ lancu, a ne najmanje od svih. To je moguće postići tek uvođenjem postotka od dobiti koji poslovni subjekti godišnje mogu izdvajati za projekte, institucije ili pojedince s područja kulture, umjetnosti i obrazovanja te porezne olakšice kao dodatna motivacija za ta ulaganja.

Uz razvijanje novih izvora izvanproračunskih sredstava valja unaprijediti i postojeće izvore (poput spomeničke rente i HRT-pristojbe) za financiranje umjetničkog i novinarskog rada (javni fond za novinarstvo i medijski rad), očuvanja i održivog korištenja baštine te kulturnih aktivnosti građana. Usprkos takvom neuređenom sustavu financiranja kulture, kreativne industrije značajno doprinose BDP-u zemlje, a prema projektnoj studiji "Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija" koju je 2015. izradio Ekonomski institut u Zagrebu, one imaju udio od čak 2,3%

BDP-a (oko 6,3 milijarde kn) ili tri puta veći od npr. drvne i tekstilne industrije, dvaput veći od kemijske i farmaceutske te su drugi punjač proračuna nakon turizma, što nam govori o značajnom gospodarskom potencijalu koji je zbog nepostojanja eksplicitne kulturne politike zanemaren i prepušten propadanju, umjesto da ga se postavi u samo središte transformacije Hrvatske. S tim u vezi nužno je i donošenje strategije uključenja umjetnika u kreativne industrije te poticanje razvitka tržišta umjetninama.

ODGOVORNA ADMINISTRACIJA

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske unutrašnjim je organizacijskim ustrojem podijeljeno na četiri administrativne jedinice s pedeset sektora, službi i odjela. Na ovaj način je stvoren golem i nedovoljno učinkovit birokratski aparat s glavnim fokusom na vlastitu samodovoljnost. Iako su kroz stručne službe obuhvaćene sve kulturne djelatnosti, njihova uloga u provođenju kulturnih politika i donošenju stručnih odluka svedena je na savjetodavni karakter, dok su stručnjaci ministarstva za pojedina područja u potpunosti potisnuti i uklopljeni u administrativni sustav, zbog čega među njima dolazi do nemotiviranosti i rezignacije. Kreiranje cjelokupne kulturne politike, a tako i donošenje važnih odluka koncentrirano je na Kabinet ministarstva i Upravu za pravne i financijske poslove, koja je sa svojim sektorima, službama i odjelima stvorila svojevrsni administrativni „parasustav“, koji je svojim djelovanjem iz sjene producirao u kulturi čitav niz dugoročno štetnih odluka i poteza. **Preustroj, decentralizacija i izdvajanje nekih uprava i stručnih službi iz administrativnog sustava samoga Ministarstva** jedno je od interventnih pitanja u procesu reforme resora kulture.

6

SAMOSTALNI UMJETNICI

Jedan od gorućih problema cjelokupnog sustava je kronični **nedostatak plaćanja rada samostalnih umjetnika** i privatnih organizacija u kulturi te će temelj buduće reforme biti izgradnja sustava umjetnika koji omogućuje njihovu fluktuaciju kao jedan od prioriteta programa. Nezaposlenost profesionalnih umjetnika i prekarni rad je u zabrinjavajućem porastu, dok njihove poveznice s lokalnim zajednicama u kojima djeluju nikada niti nisu bile na osobito visokoj razini.

U postojećem je sustavu, u kojem umjetnik i njegov rad nisu u središtu, nemoguće očekivati razvoj onih kulturnih vrijednosti koje nas određuju i koje nas povezuju s drugim kulturama te u konačnici obogaćuju čitavo društvo. Potrebno je stoga žurno započeti rad na Zakonu o pravima umjetnika i obavljanju umjetničkih djelatnosti, izraditi novi Pravilnik o pravima samostalnih umjetnika i trasirati smjernice za poticanje kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Daljnje ostvarivanje prava samostalnih umjetnika mora se usmjeravati kroz dva modela financiranja doprinosa: umjetnike koji sami uplaćuju doprinose i one kojima to i nadalje uplaćuje Ministarstvo kulture (uz jasne dohodovne i imovinske cenzuse). Također, hitno je donošenje nacionalne liste priznatih izlagačkih prostora koji se boduju u procesu priznavanja statusa samostalnih likovnih, primijenjenih i multimedijalnih umjetnika u HZSU te sprečavanje uvođenja

prvenstveno tržišnih uvjeta za ostvarivanje i(li) reviziju prava samostalnih umjetnika. Nužno je i podizanje osnovice doprinosa na financijski prag sukladan statusu onih umjetnika koji “zamjetno doprinose” našoj kulturi i umjetnosti (podizanje koeficijenta uplate doprinosa) i osnivanje fonda za socijalno ugrožene umjetnike.

Također, potrebno je ispraviti nepravdu kojom je za oko tisuću i četiri stotine samostalnih umjetnika 2009. umanjen koeficijent izračuna mirovine za cca. 33% i nikada nije vraćen na prvobitnu razinu.

EDUKACIJA I SURADNJA

Naš prioritet mora biti razvoj i poticanje međukulturalnog dijaloga koji je unutar tijela Europske komisije, Vijeća Europe i UNESCO-a ključan uvjet održivog razvoja zajednica, naroda i nacija, a koji se u nas danas zanemaruje do nestanka.

Usto, ovdje je od velike važnosti posve zanemarena **izgradnja profesionalnog menadžmenta u kulturi**. Uz manjak sposobnosti menadžmenta, zaposlenici u kulturi uglavnom ne mogu u dovoljnoj mjeri unapređivati produkciju kulturne organizacije za koju rade te je nužno raditi na jačanju unutarnjih kapaciteta institucija i organizacija u kulturi, s fokusom na poticanje redovitih edukacija i usavršavanja zaposlenika na svim razinama i na svim planovima u produkcijskom sektoru. Potkapacitiranost kadrova značajan je problem koji se očituje kroz loš menadžment i zastarjele koncepte upravljanja ljudskim resursima u kulturi i umjetnosti, a izostanak leadershipa u vođenju kulturne produkcije rezultat je dugogodišnjeg netransparentnog zapošljavanja u sektoru kulture.

Drugi su prioriteti uvođenje žive koordinacije između ministarstva i lokalne samouprave, **uvođenje intersektorske suradnje kulture** s obrazovanjem i znanosti, gospodarstvom i turizmom, zaštitom prirode i graditeljstvom, socijalnom politikom i zdravljem, diplomacijom kao jamstva vitalnosti resora te **jačanje onoga segmenta civilnog društva** koje je danas na koljenima, a koje je direktno vezano za jačanje demokracije, integracije društva, međugeneracijske solidarnosti, inkluzije osoba s posebnim potrebama, poticanje manjinske kulture i subkulture, poticanje nenasilne (dvosmjerne) komunikacije i nenasilnog dijaloga. Jačat će se stoga položaj **Zaklade Kultura Nova** koja omogućava jačanje civilnog sektora u kulturi. Sukladno aktima EU o interkulturalnim odnosima izgradit ćemo, u suradnji s vanjskopolitičkim resorom, platformu za kulturnu diplomaciju i promociju hrvatskih umjetnika u inozemstvu.

Nadalje, zbog nedostatka izvankurikularne kulturne, umjetničke i komunikacijske prakse na svim razinama obrazovanja, od vrtića do fakulteta, obrazovanje u kulturi mora se dodatno približiti resoru, što znači da suradnja s Ministarstvom obrazovanja i znanosti mora biti kontinuirana i najšire moguće postavljena. Razvoj kreativnosti od najranije dobi jest ulaganje u kulturu i umjetnost budućnosti. Nažalost, uz kronični nedostatak školskih sati posvećenih glazbenom likovnom ili tehničkom odgoju, kreativnom i novinarskom pisanju, drami, audovizualnoj dje-

latnosti ili plesu, izvannastavna ponuda kulturno-umjetničkih aktivnosti najčešće je vezana uz mogućnost roditelja da je financiraju, čime se rastuća socioekonomska nejednakost izravno reproducira u obrazovanju, a tako i budućoj socijalnoj slici. Kapaciteti glazbenih, dramskih ili likovnih radionica su veoma ograničeni, a za obitelji prosječna ili nižeg raspoloživog prihoda jednostavno nedostupni. Kultura i umjetnost u obrazovanju je jedan od prioriteta, a vraćanje satnice likovnog i glazbenog odgoja i srodnih predmeta koji potiču kreativnost u osnovne i srednje škole moralo bi doći minimalno na 4 sata tjedno. Također, naš cilj mora biti široka participacija građana u kulturnim, umjetničkim i medijskim aktivnostima i to ne samo kroz one pasivne (čitanje, gledanje, slušanje...), već i aktivne (pisanje, slikanje, snimanje, pjevanje, ples...) na što je neophodno upozoravati kontinuiranim nacionalnim kampanjama i projektima.

KROVNA NAČELA U SVIM NAVEDENIM TOČKAMA SU SLJEDEĆA:

SLOBODA IZRAZA

KAO TEMELJNO NAČELO I USPOSTAVA JEDNAKIH I JASNIH KRITERIJA

ZA SVE, MIMO KRITERIJA PODOBNOSTI.

PRIORITETI PODJELATNOSTIMA

BAŠTINA

8

Kulturna baština zajedničko je društveno dobro vezano uz kulturno naslijeđe i razvitak društva, a očuvanje baštine, one materijalne i one nematerijalne nužan je uvjet očuvanja kulturne raznolikosti. Ona ne svjedoči samo o bogatoj prošlosti već predstavlja i važan razvojni resurs jer obuhvaća sva pokretna, nepokretna i nematerijalna dobra koja su od povijesnog, znanstvenog, umjetničkog i društveno-kulturnog značaja za određenu zajednicu. Zaštita kulturne baštine složeni je društveni proces koji obuhvaća mnogo različitih struka i znanstvenih disciplina sa zajedničkom ciljem njezina dokumentiranja, istraživanja, vrednovanja i zaštite. Značajno učesće u očuvanju baštine imaju i građani. Iz toga je razloga važno neprestano podizanje razine svijestio o vrijednosti kulturne baštine u najširoj javnosti. Kulturna baština također je značajan gospodarski čimbenik koji kroz pozitivne razvojne programe pridonosi razvoju društva te unapređenju života zajednice. U tom je kontekstu dužnost društva da odgovorno skrbi o kulturnoj baštini dosljedno i transparentno provodeći načela njena očuvanja.

Zlouporaba baštine za provođenje određenih političkih i nacionalističkih ciljeva, a nauštrb drugih zajednica, njihovih kultura i nasljeđa je nedopustiva.

Baština je u direktnoj vezi s **kulturnim turizmom** koji u sebi mora sadržavati precizne instrumente za njezino očuvanje i prezentaciju u okviru čega odgovaramo na pitanja Što smo bili? Što jesmo? Što želimo biti? Kulturni turizam nije samo bolje usklađivanje turističke i kulturne ponude u cilju povećanja broja turista, ono ima za cilj stalni rast turističke publike na

scensko-glazbenim festivalima, u muzejima i na arheoloških nalazištima te je uz njega nužno poticati razvoj poduzetništva utemeljenog na kulturnoj baštini.

Ključne točke:

- Izdvajanje zaštite kulturne baštine iz sustava Ministarstva kulture RH.
- Osnivanje i financijsko organiziranje neovisne konzervatorske službe sa središnjom upravom i mrežom regionalnih konzervatorskih odjela.
- Regionalni konzervatorski uredi moraju biti samostalniji u donošenju i provođenju odluka iz sustava zaštite, a središnja uprava njihov koordinator.
- Izmjene zakona koje će omogućiti osamostaljivanje zaštite kulturne baštine uz jasne mehanizme nadzora i kontrole nad prikupljanjem i trošenjem financijskih sredstava, kao i jasnu odgovornost upravljačkih struktura prilikom određivanja prioriteta i odluka o trošenju povjerenih im budžeta.
- Donošenje plana gospodarenja baštinom.

NAKLADNIŠTVO I KNJIŽARSTVO

Cijeli knjižni sektor je toliko iscrpljen da se može reći da je zakrčljao tako da ne raste i ne razvija se - praktički je na izdisaju. Nepostojanje prave distribucijske i knjižarske mreže ugrožava izdavače, a posredno i sve ostale u lancu knjige – autore, lektore, prevodioce, grafičke urednike, ilustratore i druge. Za kreiranje društva koje čita, uči i razvija se potrebno je osigurati temelje za učinkovito promoviranje kulture čitanja, kvalitetnu knjišku produkciju, međusektorsku suradnju (Ministarstvo kulture i Ministarstvo znanosti i obrazovanja ali i druga ministarstva i agencije) kao uvjete za njegov oporavak, rast i razvoj.

Ključne točke u koje treba najviše i najhitnije uložiti sredstva su sljedeće:

- Stabilne programske i razvojne potpore nakladnicima i autorima: bespovratne potpore, potpore kroz olakšice, potpore kroz infrastrukturu, potpore kroz edukaciju, sredstva za obnovu knjižnog fonda u knjižnicama, posebno otkupe u školskim, visokoškolskim te onim specijalnim (u skladu sa zakonom, i u skladu s potrebama), s naglaskom da je potrebno slijediti provođenje Zakona o knjižnicama.
- Distribucija – najslabija točka hrvatskog nakladništva i knjižarstva koju treba rješavati u suradnji s Ministarstvom gospodarstva i poduzetništva i drugima. Rješenje zahtijeva ozbiljnu dugoročnu investiciju i suradnju svih dionika u lancu.
- Razvoj neovisne knjižarske mreže
  - osiguranje opstanka i razvoja knjižara kroz povlašteni najam
  - porezne olakšice
  - bespovratne potpore za otvaranje knjižara i zapošljavanje
  - program samozapošljavanja i razvoja malog poduzetništva kroz edukacije i usavršavanje

- specijalizirane kreditne linije ili drugi financijski instrumenti za razvoj knjižarstva.

KAZALIŠTE, GLAZBA I PLES

Hrvatskome kazalištu može pomoći samo velika i temeljita reforma, a generator na kojem se mora započeti su nacionalna kazališta. Reforma ponajprije mora krenuti u organizacijskom smislu jer su ona opterećena negativnim nasljedstvom iz prošlih vremena koja su se u svim segmentima društva promijenila, a jedino je kazalište ostalo zarobljeno u kombinaciji buržoaskog modela 19. stoljeća pomiješanog s bastardnim ostacima komunističkoga stila vođenja kazališta i kulture općenito. Stoga se stabilizacija i reforma nacionalnih kazališta, originalno zamišljenih da služe kao stupovi nacionalne kulture i nacionalnog kulturnog identiteta u XXI. st., ne smije shvatiti kao kadrovsko pitanje (izuzetni rukovodioci u ulozi čudotvoraca koji sve mogu popraviti na brzinu) ili kao proračunski problem (više sredstava dovest će do zaokreta). Ovdje je zapravo riječ o krizi organizacijskog modela, ideologiji kojom odišu i politici reprezentativnosti kojima služe, rasipničkim modelima poslovanja i naročito složenim i osjetljivim umjetničkim procesima koje jedva uspijevaju pokrenuti i provesti na način koji može zadovoljiti one koji ih financiraju, umjetnike i cjelokupnu javnost.

Nužno je i uspostaviti nove kriterije vrednovanja scensko-glazbenih nacionalnih festivala koji još uvijek djeluju po modelima uspostavljenima u prošlom stoljeću kad su nastajali te ih pokrenuti u smjeru suvremenih trendova i produkcijskih zahtjeva.

S druge strane, nezavisni sektor je centraliziran (od 208 kazališta registriranih pri Očevidniku Ministarstva kulture, čak 138 ih je u Zagrebu) zanemaren, podfinanciran i u stvari na izdisaju. Stoga će se najprije uvesti niz interventnih mjera te potom poraditi (kako je i rečeno u uvodu) na promjeni zakonskog okvira koji se tiče samostalnih umjetnika i njihova položaja koji je u potpunosti neravno pravan s položajem umjetnika zaposlenih u institucijama. Za rješenje su predloženi i neki novi programi i projekti, a nalaze se u zaključnom dijelu ovoga dokumenta.

Zbog unapređenja kompleksne scenske produkcije u zagrebačkome HNK-u, nužno je, nakon više od šest desetljeća nedostatka prostora i optimalnih uvjeta za rad triju ansambala, započeti rad na planiranju izgradnje druge scene našega središnjeg kazališta.

Ključne točke:

- promjena prakse financiranja modela i glomaznih ansambala, u korist programske orijentacije koja nude živo kazalište u dodiru sa stvarnošću, a u skladu s kriterijima izvrsnosti.
- stimuliranje sustava samostalnih umjetnika i ojačavanje fluktuacije umjetnika i propusnosti cijeloga sustava u cilju poboljšanja njihova položaja

AUDIOVIZUALNA DJELATNOST

Cilj je započeti rad na rješavanju sljedeće tri velike ključne točke hrvatske audiovizualne djelatnosti:

Decentralizacija filmskog financiranja i filmske logistike

Skromni trend matching financiranja HAVC-a s gradovima Splitom i Rijekom valjalo bi decentralizirati i tako omogućiti maksimalno iskorištavanje kreativnih, prostornih i ekonomskih potencijala filma, kao i zapošljavanje brojnih mladih filmskih profesionalaca.

Baština

Jedan od najvećih problema hrvatskoga filma jest taj što se o baštini vodi računa kroz Hrvatski filmski arhiv, umjesto kroz posebnu ustanovu ustrojenu u skladu s vrlo specifičnom djelatnosti.

Osnaživanje HAVC-a

Sustav je podkapacitiran, trebao bi imati barem dvostruki broj zaposlenika nego danas, a da bi se pokrila količina posla koju donosi uspješnost hrvatskog filma, kao i uspješnost izvoza hrvatskih audiovizualnih djelatnosti. Ono što je za HAVC potpuno neprimjereno je nužnost nule u bilanci na kraju godine jer se radi o sustavu koji financiranje planira na dulji rok i u skladu s time ima kompleksniji novčani tok.

Za razvoj audiovizualnog sektora, Hrvatskoj nedostaje i infrastruktura. Niz projekata trenutno se snima u neprimjerenim improvizacijama (tvornica Katran, Gredelju, hale Zagrebačkog velesajma) što uz 8 neprofesionalne uvjete rada poskupljuje proizvodnju. S druge strane, izgradnjom filmskog – televizijsko – multimedijalnog centra Hrvatska neće više biti samo “butik destinacija” za strane koprodukcije koje se snimaju radi naših prirodnih ljepota nego će inozemne ekipe nakon snimanja na tim lokacijama u Hrvatskoj biti u mogućnosti nastaviti snimanje u studijskim prostorima.

11

MEĐUNARODNA KULTURNA SURADNJA

U skladu s novom EU strategijom međunarodnih kulturnih odnosa (Towards an EU strategy for international cultural relations, 2016) koja ističe “doprinos kulture kao transverznog faktora održivom razvoju, međusobnom razumijevanju i poštovanju fundamentalnih vrijednosti”, Hrvatska ima šansu intenzivnije sudjelovati u razvijanju novih oblika interkulture komunikacije i suradnje svojim iskustvom i znanjem. To znači posvetiti kontinuiranu pozornost interdisciplinarnom i intersektorskom pristupu u hrvatskim vanjskim odnosima. Pitanja koja se odnose na kulturu nisu samo u domeni kulturne politike, nego se dotiču i drugih javnih politika. Stoga u vanjskim odnosima postaje sve važniji transverzalni pristup (o kojem govori EU strategija) koji povezuje više različitih djelatnosti ili područja i otvara prostor uvijek novim akterima. Za Hrvatsku je važno shvatiti da je kulturna dimenzija međunarodne suradnje kojom se izražavaju i potvrđuju različita iskustva i dometi svih zemalja i društava u svijetu, ključna u ostvarivanju razvojnih ciljeva.

Ključne točke:

- nužno je afirmirati razvojnu ulogu kulture te u međunarodne kulturne odnose uključiti razmjenu razvojnih iskustava i kulturnih promjena;
- u vrijeme kada se EU u međunarodnim kulturnim odnosima sve intenzivnije orijentira prema strateškim partnerima na drugim kontinentima (Strategic Partners) i prema istočnim i južnim susjedima (European Neighbourhood Policy), suradnja Hrvatske je s njima izrazito slaba;
- interdisciplinarni/intersektorski pristup, prije svega povezivanje kulture, obrazovanja, znanosti i komunikacijskih tehnologija, uvjet je funkcioniranja kulturne politike u međunarodnim odnosima;
- nedovoljno se naglašava uloga civilnog društva u oblikovanju demokratski utemeljenih kulturnih i drugih javnih politika kojih su međunarodni odnosi i suradnja sastavni dio, odnosno u osmišljavanju kulturne suradnje u globalnim okvirima;
- transnacionalnu suradnju snažno promiču kulturne mreže: one danas obilježavaju cjelokupne međunarodne odnose poticanjem interakcije kojom kulture izražavaju svoju raznolikost i toleranciju prema drugim kulturama. Hrvatska još uvijek ne posvećuje dovoljnu pozornost ulozi kulturnih mreža i njihovim programima.

MEDIJI

12

Krizno stanje hrvatskog medijskog sustava karakterizira pad prihoda, drastičan pad novinarske zaposlenosti i pogoršanje radnih uvjeta novinarki i novinara u hrvatskim medijima što dovodi u pitanje ostatke njihove kulturne i demokratske funkcije. Dok je pad broja zaposlenih u hrvatskoj ekonomiji 2013. godine iznosio 16% u odnosu na 2008. godinu, medijske djelatnosti su u istom razdoblju, prema podacima Državnog zavoda za statistiku, zabilježile pad zaposlenosti od 29%. Broj plaćenih zaposlenika u tiskanim medijima se istodobno smanjio za 53 posto. Tako velik pad novinarske zaposlenosti za posljedicu je imao smanjenje medijske proizvodnje, informativnosti medija i eroziju novinarskih standarda dotad nezabilježenih razmjera. (Nacionalni izvještaj o medijima, 2015.)

Nadalje, u krizi je sloboda medija koja se iskazuje u oslobođenosti od bilo kakvih političkih pritisaka, kao i pritisaka nakladnika koji u želji za što većom zaradom forsiraju tabloidno novinarstvo bez društvene odgovornosti. Medije možemo razvijati samo ako u njih ulažemo kao u prvorazredna javna dobra dostupna svima, bez obzira na etnički ili spolni identitet, politički izbor, dob, ekonomski, geografski ili socijalni položaj.

Umjesto dualnog medijskog sustava javnih i komercijalnih medija, medijsku politiku je potrebno dugoročno usmjeriti ka mješovitom medijskom sustavu u kojem se razvijaju različite ne-profitne i niskoprofitne strukture "trećeg sektora". Ponovno ćemo financirati sve one nezavisne medije koji iskazuju pluralnost hrvatskog društva i uvesti tzv. **program građanske medijske donacije**. Direktno financijske potpore medijima treba usmjeriti u (1) medijski rad (2) medijski

sadržaj i (3) njegovu distribuciju. Direktne potpore ne mogu 9 sufinancirati profit. Ograničenja u intenzitetu potpore treba ukinuti, ali i onemogućiti da se za istu namjenu dobivaju višestruke potpore. Kako je već i navedeno, osnovat će se javni fond za novinarstvo i medijski rad koji se može, uz sredstva državnog proračuna i proračuna lokalne samouprave, financirati prihodima iz dijela poreza (PDV-a) prikupljenog na sve vidove oglašavanja, elektroničke uređaje široke potrošnje, pristupa internetu te korištenje i aukcije radio frekvencijskog spektra. No, da bi se bilo što od navedenoga ostvarilo neophodno je prije svega donijeti **Medijsku strategiju**.

HRVATSKA RADIO TELEVIZIJA

Pitanje ove kulturne ustanove je izrazito alarmantno te je neophodno hitno i temeljito zasijećanje u dugotrajnu programsku i poslovnu neučinkovitost HRT-a, koja trajno negativno utječe na informativno-medijsku scenu ali i na cijelu hrvatsku audiovizualnu kreativnu industriju. Puko postojanje medijskog pluralizma u maloj zemlji sa skromnim mogućnostima, prije svega financijskim, nije dovoljna garancija za stabilan razvoj medija, budući da opseg i kvaliteta onoga što HRT kao najveći protagonist proizvede nije ni približno dostatno da zadovolji potrebe ili uspostavi kriterije. Za razliku od drugih djelatnosti, u slučaju HRT-a prihodi od cca 1,4 milijarde kuna redoviti su i stabilni, međutim, ono što se za ta sredstva isporučuje daleko je od redovitosti i stabilnosti. Ozbiljne analize govore da je u ovom trenutku, neučinkovitim i netransparentnim poslovanjem na HRT-u „zarobljeno“ oko 400 milijuna kuna godišnje, a za ta bi se sredstva primjerice moglo proizvesti 40 dramskih serija u 10 nastavaka kao što su „Novine“ ili „Crno-bijeli svijet“ ili čak 300 dokumentarnih serijala poput „Betonskih spavača“, „Stambenog pitanja“ ili „Hrvatskih velikana“. Zadaća HRT-a kao javnog servisa nije samo proizvodnja programa od javnog značaja, već i stvaranje platforme za uključivanje samostalnih kreativaca u proizvodnju programa kroz sustav tzv. vanjskih produkcija, a time i značajan doprinos opstanka i razvoja sektora samostalnih umjetnika. U ovom trenutku, problematičnim obračunavanjem sredstava uloženi u program, HRT ne ispunjava tu zadaću, čak ni u slučaju propisanog ispunjavanja obveza za 15 % vanjske produkcije. Jačat ćemo neovisnost Hrvatske radiotelevizije, kao javnog medija, od ikakvih političkih kontrola i utjecaja. Uloga HRT-a nije samo u proizvodnji i prikazivanju audiovizualnih djela, nego i u arhivi te glazbenom i izvedbenom segmentu. Vratit ćemo neovisnost i kvalitetu Trećeg programa televizije i radija koji su bili prepoznati i u Europi po svojoj visokoj kvaliteti, dosezima i gledanosti, odnosno slušanosti. Glavnog ravnatelja HRT ne smije birati parlament, a Programskom vijeću treba vratiti njegove izvršne ovlasti. Neophodno je razvijati suradnju javnih radiotelevizija i drugih javnih medija s medijima trećeg sektora.

13

KULTURA U IZVANREDNIM OKOLNOSTIMA KORONE I POTRESA

Kultura, koja se uvelike temelji na interakciji ljudi, ozbiljno je ugrožena posljedicama korona virusa. Neizvjesno je koliko će izvanredna situacija korone trajati. Posljedice za kulturu su drastične, sve do nestajanja pojedinih kulturnih djelatnosti, poput koncerata ili kazališnih i filmskih

predstava. Egzistencija umjetnika i brojnih drugih ljudi koji žive od kulture ugrožena je.

Nova Vlada osigurati će ekonomsku podršku nastavku kulturnih djelatnosti te razvoju novih formi stvaralaštva i komunikacije umjetnosti prema građanima, posebice kada je riječ o on-line nastupima. Umjetnost i kulturne djelatnosti naprosto ne smiju zamrijeti.

Dodatni udarac kulturi bio je snažan potres u Zagrebu. Teško su oštećene brojne zgrade, vrijedni spomenici kulture, ali i zgrade u kojima se odvijaju ključne kulturne aktivnosti .

Kvalitetna obnova oštećenih objekata bit će prioritet nove vlade SDP-a i partnera, i zato jer su dio spomeničke baštine te nacionalnog i identiteta Grada Zagreba, već i zato jer bez toga nema nastavka rada mnogih prevažnih kulturnih institucija.

ZAKLJUČNO-PROGRAMSKI PRIORITETI

- Završetak Regionalnog centra Rikard Benčić.
- Pokretanje nacionalnoga centra za knjigu
- Novi postav Muzeja Hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu
- Pokretanje Nacionalnoga centra za stvaralaštvo za djecu (svake tri godine bira se jedna organizacija, javna ili nezavisna koja postaje Nacionalni centar za djecu) i Nacionalnoga centra za nezavisno kazalište i ples. Obje institucije (fleksibilnog tipa) osnivaju se unutar projekta decentralizacije hrvatske kulture u kojem je prioritet upravo razvoj plesne umjetnosti, nezavisnog kazališta i kazališnog stvaralaštva za djecu te jačanje sustava samostalnih umjetnika.
- Male hrvatske prijestolnice kulture – Inicijalna ideja za ovaj projekt proizlazi iz svijesti o našoj bogatoj zajedničkoj kulturnoj baštini kao dijelu europskog identiteta te potrebi da se izrazi nova vizija kulturne revitalizacije hrvatskih gradova kao prijestolnica kulture na lokalnom, državnom, ali i regionalnom i međunarodnom planu.
- S njim u vezi je i projekt KULTURA U SREDIŠTU u suradnji s Ministarstvom obrazovanja u kojem se kane uključiti sve djelatnosti (likovna, dramska, glazbena, audiovizualna...), implementacija kojeg se obavlja kroz cijelu godinu u muzejima i galerijama, kinima, kazalištima, festivalima, knjižnicama... Cilj je umrežavanje tih organizacija i kreiranje platforme za suradnju na nacionalnoj razini.
- Program JEDAN POSTO ZA UMJETNOST I DIZAJN po kojem se kani od svake javne investicije odvajati jedan posto uložene svote za umjetnost osigurat će dodatni otkup umjetničkih djela. Dugoročna je to aktivnost koja bi uz pravilnu primjenu ne samo povećala ukupna izdvajanja za kulturu i umjetnost, već i značajno pluralizirala, demokratizirala i relaksirala fondovski ustroj cijelog sustava.